

Summary of the research method in history based on a sample historical proposal

Ismail Sephvand 1 Saeed Rumani 2 Karamelah Derikvand 3

Graduated with a doctorate in the history of Iran after Islam, Lorestan University 1

PhD in Curriculum Studies 2

Senior expert in history, Lorestan University 3

Abstract:

The research method in history by relying on historical texts and summarizing them has gradually become a brilliant record with the writing of many treatises and dissertations written in master's and doctoral degrees, as well as historical projects. Meanwhile, what has been neglected by historians in Iran is the research method of historians and their texts, which forces us to ask ourselves questions like this: Is the method of researching historians' works regulated? What were their principles and methods based on? According to the new methodology, what should be the characteristics and conditions of historians? In this regard, it should be said that historians' research method is based on narrations and summarizing them with analysis and explanation. In this research, research methodology, how to collect information, types of criticism, research organization, research findings, etc. have been discussed. This article is used to familiarize students with historical research methods.

Keywords: Method, research, research method, history

* Corresponding Author, Email: sephvand.esm@fh.lu.ac.ir

* Corresponding Author, Email: s.roomani@cfu.ac.ir

* Corresponding Author, Email: k.drikvand@yahoo.com

دانشگاه فرهنگیان

فصلنامه علمی-تخصصی پژوهشی در آموزش تاریخ

دوره چهارم، شماره سه، پاییز ۱۴۰۲

<https://historyedu.cfu.ac.ir>

شاپای الکترونیکی: ۲۷۸۳-۲۱۵۵

شاپای چاپی: ۲۸۲۱-۱۰۱۴

تاریخ ارسال ۱۴۰۲/۰۷/۱۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۲۰

صفحه ۸۶-۷۰

Doi: [10.48310/RHE.2023.3373](https://doi.org/10.48310/RHE.2023.3373)

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

اسماعیل سپهوند^۱ سعیدرومانی^۲ کرم اله دریکوند^۳

دانش آموخته دکترای تاریخ ایران بعد از اسلام، دانشگاه لرستان^۱

دکترای مطالعات برنامه درسی^۲

کارشناس ارشد تاریخ، دانشگاه لرستان^۳

چکیده

روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر متون تاریخی و جمع بندی آنها با نوشته شدن رساله ها و پایان نامه های زیادی که در مقطع کارشناسی ارشد و دکتری و نیز طرح های تاریخی نوشته شده است کم کم به یک سابقه درخشان تبدیل گشته است. در این میان آنچه مورد غفلت مورخان در ایران واقع شده است، روش تحقیق مورخان و متون آنهاست که ما را مجبور می کند از خود سؤال هایی به این صورت بپرسیم: آیا روش تحقیق آثار مورخان ضابطه مند است؟ اصول و روش های آنها بر چه مبنایی بوده است؟ با توجه به روش شناسی جدید ویژگی ها و شرایط مورخان باید به چه صورت باشد؟ در این خصوص باید چنین گفت که روش تحقیق مورخان تکیه بر روایات و جمع بندی آنها با تحلیل و تبیین و تعلیل است. در این تحقیق به روش شناسی تحقیق، چگونگی گردآوری اطلاعات، انواع نقد، سازماندهی تحقیق، یافته های تحقیق و ... پرداخته شده است. این مقاله برای آشنایی دانشجویان با روش تحقیق تاریخی کاربرد دارد.

واژه های کلیدی: روش، تحقیق، روش تحقیق، تاریخ.

رایانامه نویسنده مسئول: sepahvand.esm@fh.lu.ac.ir

رایانامه نویسنده مسئول: s.roomani@cfu.ac.ir

مقدمه

روش تحقیق تاریخی یکی از کامل‌ترین و بهترین روش‌های تحقیق به‌طور کلی و در علوم انسانی به‌طور جزئی می‌باشد چنانچه علاوه بر دانشجویان رشته تاریخ، دانشجویان سایر رشته‌های علوم انسانی به‌ویژه رشته‌های عربی و ادبیات فارسی نیز می‌توانند از آن استفاده کنند. این روش که از اول تحقیق تا آخر آن دارای یک روند مرتب و سازمان‌دهی شده است در همه‌ی تحقیقات تاریخی پاسخ‌گو می‌باشد. در این پژوهش سعی بر آن شده است تا با استفاده از منابع مختلف روش تحقیق در علوم انسانی و به‌ویژه کتاب‌های روش تحقیق در تاریخ این روند معرفی شود و یک نمونه پروپوزال تاریخی نیز با تکیه بر هر مبحث به‌عنوان نمونه آورده شده است. این پژوهش که روش گردآوری مطالب آن به‌صورت کتابخانه‌ای است سعی در نشان دادن راه بهتر برای نوشتن تحقیقات تاریخی به‌ویژه رساله‌ها و پایان‌نامه‌ها و مقاله‌های تاریخی می‌باشد.

روش‌شناسی در تحقیق تاریخی

تاریخ دارای "روشی" علمی است زیرا با آن میلیون‌ها حقیقت تاریخی را می‌توان بیان کرد (عبدالرحمان خضر، ۱۳۸۹: ۱۵). در کار تاریخ، شناخت روش و هدف اهمیت خاص دارد و آنچه از آن با عنوان شناخت روش از آن یاد می‌کنند توجیه شدنی است (زرینکوب، ۱۳۸۱: ۱۳۸). روش‌شناسی به ساختار رویه‌ها و قواعد تبدیلی مربوط می‌شود که یک محقق از طریق آن می‌تواند اطلاعاتش را از نردبان انتزاع بالا و پایین برد تا دانش بیشتری را درباره پدیده مورد بررسی تولید کرده و سازمان دهد. روش‌شناسی بر منطقی‌کاری دلالت دارد که در گزینش فنون خاص مشاهده، ارزیابی داده‌های به‌دست آمده و مرتبط ساختن این داده‌ها با قضایای نظری نقش بازی می‌کند (پلتو، ۱۳۷۵: ۱۷-۱۶). تحقیق تاریخی یکی از انواع پژوهش‌هاست که در علوم انسانی دارای اهمیت زیادی است (دلاور، ۱۳۹۱: ۱۷۹). روش تحقیق به چند صورت؛ توصیفی، موردی و زمینه‌ای، تداومی و مقطعی، همبستگی و هم‌خوانی، علی یا پس از وقوع، تجربی، نیمه‌تجربی و تاریخی تقسیم می‌شود (خلیلی شورینی، ۱۳۷۵: ۶۶). در یک معنای وسیع؛ روش تاریخی، روشی است که می‌توان از طریق آن حوادثی را که در گذشته رخ داده‌اند، مطالعه کرد. این حوادث ممکن است انقلاب‌های مختلف یا خودکشی در یک یا چند دوره زمانی باشد. در این معنا بسیاری از روش‌های علم اجتماعی، تاریخی هستند؛ برای مثال بررسی گفتمان مشروطه‌خواهی به روش تحلیل گفتمان یک بررسی تاریخی است اما از حیث روش‌شناختی، عبارت به نوع خاصی از مطالعه اشاره دارد. زمانی که از روش تحقیق تاریخی صحبت می‌شود مراد استفاده خاص آن یعنی مطالعه حوادث خاص است (ساعی، ۱۳۸۶: ۱۳۴). از آنجا که در فاصله دو زمان مشخص در گذشته، رویدادهایی به وقوع پیوسته و ابزاری تکمیل گشته است، بنابراین محقق در روش تحقیق تاریخی بر آن است که حقایق گذشته را از

طریق جمع‌آوری اطلاعات و بررسی صحت و سقم آنها، ترکیب دلایل مستدل و تجزیه و تحلیل آنها، به‌صورتی منظم و عینی ارائه کند و نتایج پژوهشی قابل دفاعی را در ارتباط با فرض یا فرض‌های ویژه تحقیق، نتیجه بگیرد (نادری و سیف‌نراقی: ۱۳۷۴: ۶۸). تحقیق (پژوهش) اسم مصدر است از پژوهیدن به معنی جست‌وجو، بازجویی، رسیدگی و بررسی‌های علمی و در اصطلاح تلاشی است جدی در راه کشف حقیقت (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۵-۱۶). تحقیق تاریخی از آن دست تحقیقاتی است که بر موضوعی معین که در گذشته و در یک مقطع زمانی مشخص اتفاق افتاده است، دلالت می‌کند (نادری و سیف‌نراقی، ۱۳۷۴: ۶۸). تحقیقاتی که اختصاص به بررسی حوادث و وقایع گذشته داشته باشد تحقیقات تاریخی هستند (واسطی، ۱۳۸۲: ۵۷). در واقع پژوهش تاریخی عبارت است از کاربرد روش علمی پژوهش در مسائل تاریخی. این پژوهش در حقیقت کنکاش منظمی است در اسناد و مدارک و منابع دیگری در زمینه‌ی مرتبط با سؤال پژوهش‌گر به مطالعه آنها به‌وقوع پیوسته اند (دلاور، ۱۳۷۴: ۲۲۶-۲۲۴؛ حکیم‌زاده و عبدالملکی، ۱۳۹۰: ۷۸). به‌طور کلی کاربرد روش علمی در مسائل تاریخی تحقیق تاریخی نامیده می‌شود (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۸۴). در زیر به یک نمونه پروپوزال یک دانشجوی در مقطع کارشناسی ارشد رشته تاریخ گرایش ایران بعد از اسلام می‌پردازیم:

۱-۱- عنوان:

از مسائل مهم در هر گونه فعالیت پژوهشی عنوان تحقیق است که اولین مرحله در تدوین و اجرای یک طرح تحقیقی است (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۳۸). عنوان نامی است برای مقاله یا کتاب و هر تحقیق دیگری که در موضوعی خاص فراهم آمده باشد. چون عنوان نخستین مشخصه‌ی معرفی‌کننده‌ی اثر است، هر چه جذاب‌تر باشد بهتر است. ویژگی‌های عنوان خوب و مناسب را می‌توان چنین برشمرد: کوتاه، تکراری نبودن، زیبا و خوش‌آهنگ، برانگیزنده‌ی ذوق و کنجکاوی، گویا و رسا بودن، مشخص‌کننده مفهوم کلی محتوای پژوهش و متناسب با موضوع، عدم مبتنی بر پیشداوری و ... (ثواقب، ۱۳۸۵: ۱۹۷). عنوانی که در این پروپوزال برگزیده شده است بدین‌صورت است: "نقش رزم‌آرا در اوضاع سیاسی-اجتماعی لرستان در دوره پهلوی اول (۱۳۱۴-۱۳۱۱ش)".

۱-۲- بیان مسئله:

بیان یا طرح مسئله چیزی جز تعریف و توضیح موضوع یا عنوان نیست که طی آن محقق در چند سطر به معرفی موضوع می‌پردازد در مقام تشبیه می‌توان گفت رابطه‌ی موضوع تحقیق و طرح تحقیق همانند رابطه‌ی خلاصه‌ی اخبار با مشروح اخبار یا رابطه‌ی موضوع انشا با متن انشا است. با این اقدام مشخص می‌شود که مؤلف در طرح این موضوع به-دنبال چیست و به چه مسائلی نظر دارد. بنابراین برای معرفی موضوع بهتر است به سابقه‌ی تاریخی موضوع پرداخته شود و تاریخچه‌ای از موضوع و برخی از جنبه‌های آن و حتی علت انتخاب آن بیان شود (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۶۸). در این پروپوزال طرح مسئله چنین است: بعد از انقلاب مشروطه و وقوع جنگ جهانی اول اوضاع لرستان توسط رؤسای ایلات و طوایف به نهایت آشفتگی خود رسیده بود، تا اینکه در سال ۱۳۰۲ش قوای لشکر غرب به دستور رضاخان به فرماندهی سپهبد امیراحمدی برای برقراری امنیت در لرستان راهی این دیار شده و موفق به فتح بروجرد و خرم‌آباد شد.

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

بعد از فتح لرستان توسط قوای غرب که حدود یک دهه به طول انجامید، فرماندهان نظامی به عنوان حاکمان در این منطقه حکومت می کردند. سپهبد امیراحمدی دو دوره، تیمسار شاهبختی دو دوره و خزاعی و سرهنگ حاجعلی رزم آرا هر کدام یک دوره به عنوان حاکمان نظامی لرستان بیش از یک دهه بر لرستان حکم راندند. در این میان سرهنگ حاجعلی رزم آرا (۱۳۲۹-۱۲۸۰ش) نزدیک به چهار سال حاکم نظامی لرستان بود. با توجه به این که وی ابتدا در لشکر حاکمان قبل به عنوان یک صاحب منصب در لرستان حضور داشت، در سال ۱۳۱۱ش به عنوان حاکم نظامی لرستان منصوب و تا اوایل سال ۱۳۱۴ش حاکم نظامی لرستان بود. وی با تجربه‌ی فراوانی که از هنگام ورود قوای غرب به لرستان تا زمان حاکمیت خود بر این منطقه اندوخته بود؛ نسبت به دیگر حاکمان عملکرد موفق تری داشت و طول حاکمیت او بیشتر و برنامه‌های او عملی تر اجرا شد. در زمان سپهبد رزم آرا، آخرین سرکردگان ایل بیرانوند که از عاملین اصلی ناامنی در لرستان بودند، توسط وی دستگیر شده و تمام لرستان به دست قوای غرب افتاد و اصلاحات شروع شد. سپهبد رزم آرا تلاش فراوانی برای انجام اصلاحات صورت داد که نتایج آن آرام شدن اوضاع سیاسی-اجتماعی لرستان و رو به سامان رفتن این خطه شد. از جمله این اقدامات؛ تعیین نایب‌الحکومه در بین طوایف، تقسیم بذر بین کشاورزان برای پیشرفت زراعت، تشویق برای احداث باغ‌ها، تخت‌قاچو کردن عشایر که از زمان ورود لشکر غرب شروع شده بود، جلوگیری از اخاذی مأمورین ارتش و ... با این اقدامات تا حدودی اوضاع لرستان امن تر از قبل شد. در این تحقیق سعی بر آن است که اقدامات سرهنگ رزم آرا و پیامدهای آن که بیشتر جنبه مثبت داشت مورد بررسی قرار گیرد و تأثیر آن را تا سال‌های بعد نیز نشان داده شود.

۳-۱- تعریف مفاهیم تحقیق:

پژوهشگر موظف است که واژه‌های مطرح شده در مسئله را معین و دقیقاً تعریف نماید و برای تعریف آنها باید به فرهنگ لغت‌ها و دانشنامه‌ها و ... مراجعه کند (دلاور، ۱۳۹۱: ۵۴). در این پروپوزال می‌توان یک مورد را به صورت زیر تعریف مفاهیم کرد:

قوای لشکر غرب: یکی لشکرهای چهارگانه‌ای که رضاشاه برای ایجاد امنیت در ایران تشکیل داده بود و منطقه تحت نفوذ آن لرستان (لرستان فعلی و ایلام) و خوزستان بود.

۴-۱- سؤال‌ها:

هر پژوهش علمی دست‌کم از متن یک سؤال اصلی برمی‌خیزد و پاسخ‌گفتن به سؤال اصلی مهم‌ترین دغدغه‌ی پژوهشگر محسوب می‌شود. سؤال اصلی به‌مثابه چراغ راهنمایی است که در همه‌ی مراحل تحقیق؛ از نقطه آغاز تا پایان، پژوهش‌گر را همراهی می‌کند و از فرو غلطیدن در بیراهه و دور شدن از مسیر تحقیق بازمی‌دارد و چون سؤال اصلی کلی است برای پاسخ‌گویی مناسب‌تر و دقیق‌تر از تجزیه سؤال اصلی می‌توان چند سؤال خردتر نیز استخراج کرد (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۷۰-۷۲).

۱-۲-۱- سؤال اصلی:

پیامد حاکمیت سرهنگ رزم آرا در لرستان تحت عنوان فرماندهی ارتش چگونه بود؟

۲-۲-۱- سؤال فرعی:

اقدامات سرهنگ رزم آرا در لرستان تا چه حدودی بر آرام شدن این ناحیه مؤثر بود؟

۷۴

۱-۵- فرضیه‌ها:

فرضیه (Hypothesis) عبارت است از حدس یا گمان اندیشمندان درباره ماهیت، چگونگی و روابط بین پدیده‌ها، اشیا و متغیرها که محقق در تشخیص نزدیک‌ترین و محتمل‌ترین راه برای کشف مجهول کمک نماید. بنابراین فرضیه گمانی است موقتی که درست بودن یا نبودنش باید مورد آزمایش قرار گیرد. فرضیه براساس معلومات کلی و شناخت‌های قبلی یا تجارب محقق پدید می‌آید (ثواب، ۱۳۸۵: ۸۰). فرضیه را در واقع پاسخی کوتاه به یک پرسش گویند، این پاسخ می‌تواند محقق را در برابر یک امر وقوع یافته قرار دهد و اهمیت آن در تحقیقات مختلف یکسان نمی‌باشد (شوکت‌فدایی و خلیلی، ۱۳۸۵: ۶۵).

۱-۳-۱- فرضیه اصلی: بعد از فتح تمام لرستان که در زمان سرهنگ رزم‌آرا صورت گرفت، وی توانست به برنامه‌هایش مبنی بر ایجاد آرامش در لرستان در زیر لوای ارتش موفقیت بسیاری حاصل نماید.

۱-۳-۲- فرضیه فرعی: هدف سرهنگ رزم‌آرا در وهله اول فتح کامل لرستان و در وهله دوم تخت‌قاچاق کردن عشایر و انجام اسکان بین ایلات با تکیه بر اقدامات اصلاحی بود.

۱-۶- اهمیت و ضرورت موضوع:

هر موضوعی که برای تحقیق چه برای رساله و پایان‌نامه و چه برای مقاله و ... انتخاب می‌شود طبیعتاً اهمیت خاص خود را دارد بنابراین در یک پروپوزال یکی از قسمت‌های مهم آن پرداختن به اهمیت موضوع است، زیرا «محقق اهمیت انجام تحقیق را به‌طور روشن مطرح می‌نماید که چرا و به چه دلایل مستندی قصد انجام این تحقیق را دارد. محقق باید این امر را به‌وضوح بیان نماید که انجام این تحقیق به کشف چه حقایق، دانش نو و یا حل کدام مسئله خواهد پرداخت» (خلیل شورینی، ۱۳۷۵: ۵۷). به‌طور کلی در اهمیت و ضرورت انجام تحقیق باید به معرفی کاربردها و فایده‌های تحقیق اشاره کرد (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۷۰). چنانچه در رابطه با این موضوع می‌توان چنین نگاشت که: از آنجا که لرستان یکی از مناطق مهم ایران در غرب این کشور واقع شده است که تحولات سیاسی-اجتماعی آن در عصر رضاشاه به اوج خود رسید، بررسی زندگی حاکمان لرستان در زمانی که رضاخان در منصب وزرات جنگ بود و همچنین در مدت سلطنت وی دارای اهمیت می‌باشد؛ زیرا نقش این حاکمان بر اوضاع سیاسی-اجتماعی لرستان و روابط آنها با ساکنان لرستان بسیار مهم است؛ از بین این حاکمان نقش و عملکرد سرهنگ حاج‌علی رزم‌آرا از نظر سیاسی-اجتماعی مهم‌تر است زیرا در زمان حاکمیت او تمام لرستان فتح شد و برنامه‌های اصلاحی با توجه بیشتری از طرف اولیای امور کشور و لرستان به اجرا گذاشته شد و بدون شناخت او و آگاهی از دوره حاکمیت وی بر لرستان، لرستان در عصر رضاشاه به‌طور روشن شناخته نمی‌شود. از دلایل اهمیت این موضوع؛ توجه به عملکرد و پیامد تسخیر لرستان توسط قوای غرب و اقدامات اصلاحی گسترده در دوره سرهنگ رزم‌آرا و اهمیت آن می‌باشد. در واقع جز اشارات سرهنگ رزم‌آرا در اثر

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

خود تا به حال تحقیقی که در آن به شایستگی به این موضوع پرداخته شود صورت نگرفته است و این تحقیق سعی در روشن کردن اقدامات و پیامد حاکمیت سپهبد رزم‌آرا بر لرستان را دارد.

۷-۱- روش تحقیق:

محققان هر کدام برای تعریف روش (Method) اشاراتی دارند که در اینجا به ذکر چند نمونه بسنده می‌کنیم: از جمله واسطی اشاره دارد: «مجموعه مرحله به مرحله انجام یک فعالیت که سبب ایجاد اثری می‌شود را روش می‌نامیم. روش یک خط مشی معقول و منظم برای رسیدن به یک هدف معین است» (واسطی، ۱۳۸۲: ۵۴). به نوشته ثواقب: «روش مجموعه‌ای از تلاش‌ها، فنون، مهارت‌ها و ابزارهاست که رسیدن به هدف را ممکن و آسان می‌سازد» (ثواقب، ۱۳۸۵: ۷). ملایی توانی هم در این خصوص چنین می‌نویسد: روش مجموعه عملیاتی است که امکان تجزیه و تحلیل، درک و توجه، واقعیت مورد مطالعه را فراهم می‌آورد (ملایی توانی، ۱۳۹۵: ۴۳). به‌طور کلی می‌توان گفت: منظور از روش متدولوژی پژوهش می‌باشد که در بردارنده مواردی از قبیل روش پژوهش، جامعه، نمونه، روش نمونه‌گیری و حجم نمونه، ابزار، ویژگی‌های فنی ابزار و شیوه تحلیل داده‌ها می‌باشد (حکیم‌زاده و عبدالملکی، ۱۳۹۰: ۲۱). تحقیق نیز در لغت به معنی واری کردن، درست کردن، راست گردانیدن، کشف حقیقت می‌باشد و در فارسی معادل پژوهش است (ثواقب، ۱۳۸۵: ۸). پژوهش معادل واژه لاتین **Research** به معنی لغوی جستجو، تفحص و درک مفهوم علمی به معنای استفاده از روش-های سیستماتیک برای ارزیابی عقاید و کشف تازه به‌کار گرفته شده است. در واقع پژوهش عبارت است از مجموعه فعالیت‌هایی که پژوهشگر با استفاده از آنها به قوانین و واقعیت‌ها پی می‌برد (حکیم‌زاده و عبدالملکی، ۱۳۹۰: ۲۰). در واقع تحقیق یک عمل منظم، منطقی و دقیق برای یازیدن به حقایق و دانش نو برای حل مسائل و درک روابط بین متغیرها و ارتباط آن با کل زندگی تعریف می‌شود که در نتیجه آن پاسخ‌هایی برای سؤال‌های موردنظر و مطرح شده در موضوع تحقیق به دست آید و شامل دو نوع بنیادی و کاربردی باشد (خلیلی شورینی، ۱۳۷۵: ۱۵ و ۳۱-۳۲؛ علیمحمدی، ۱۳۶۸: ۸۸). به‌نوشته خواجه نوری: «تحقیق عبارت است از مجموعه اقداماتی که به کمک مشاهدات در جهان ظاهری برای کشف قسمتی از مشخصات جهان حقیقی انجام می‌گیرد. تحقیق سه عامل اصلی دارد یک موضوعی که باید مورد تحقیق قرار گیرد، دوم میزان آن، سوم روشی که تحقیق با آن انجام می‌گیرد (خواجه‌نوری، ۱۳۸۱: ۳). روش تحقیق در این پروپوزال، تاریخی و به‌شیوه توصیفی-تحلیلی می‌باشد. در این خصوص باید چنین گفت که از نظر نوع، تاریخ‌نگاری به سه نوع تقسیم می‌شود؛ توصیفی (**description**)، تحلیلی (**exposition**) و ترکیبی. در نوع اول توصیف صرف رویدادها بدون توجه به علت وقوع آنها و تحلیل کردن (استنفورد، ۱۳۸۴: ۲۶). در نوع دوم مورخ یا محقق در کنار نقل روایت، به تحلیل و تبیین و بررسی علل و نتایج آن نیز می‌پردازد (سجادی و عالم‌زاده، ۱۳۸۵: ۴۵). در نوع سوم چنین است که مورخ گزارش‌های مختلف را به‌صورت یک گزارش یکجا درآورده و گرچه نویسنده از گزارش‌های مختلف و متضاد برخی را انتخاب کرده ولی از خود تحلیل و بررسی ارائه نمی‌دهد (میرجعفری و عاشوری‌نژاد، ۱۳۸۶: ۶۵-۶۶). نورایی نیز در این رابطه اشاره دارد که تاریخ‌نگاران نیز به مانند دیگر نویسندگان، معمولاً از چهار سبک برای نگارش

استفاده می‌کنند؛ توصیفی، روایی_نقلی (narrative)، تحلیلی و چرایی (argument)، که آخرین نوع آن در محیط‌های آموزشی و پژوهشی از اهمیت بیشتری برخوردار است (نورایی، ۱۳۸۷: ۶۱).

۱-۸- روش گردآوری تحقیق:

در بیشتر تحقیقاتی که در دانشگاه‌ها برای پایان‌نامه‌ها صورت می‌گیرد روش گردآوری منابع به صورت کتابخانه‌ای (کتاب، مقاله و ...) انجام می‌گیرد و بعد از کتابخانه است که از سایر روش‌ها نیز استفاده می‌شود. به نوشته ثواقب، این روش در تمامی تحقیقات علمی مورد استفاده قرار می‌گیرد (ثواقب، ۱۳۸۵: ۸۷). البته در برخی از پژوهش‌ها در بخشی از فرایند تحقیق از این روش استفاده می‌شود و در بعضی از آنها موضوع تحقیق از جهت روش ماهیتاً کتابخانه‌ای است و از آغاز تا پایان متکی بر داده‌های تحقیق کتابخانه‌ای است (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۲۰۲). این تحقیق نیز به صورت کتابخانه‌ای مطالب آن گردآوری شده است و سپس به سایر روش‌های گردآوری تحقیق از جمله تاریخ روایی و شفاهی نیز اشاره رفته است.

۱-۹- سازماندهی تحقیق:

سازماندهی تحقیق را می‌توان به منزله‌ی جمع‌بندی طرح تحقیق دانست. در این مرحله پژوهش‌گر می‌کوشد تا با استفاده از مراحل قبلی پژوهش خود را در قالب بخش‌ها، فصل‌ها و گفتارها ارائه دهد (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۹۷). در واقع هر تحقیق قبل از آنکه نوشته شود باید به مانند یک ساختمان ماکت یا پلان آن ریخته شود تا محقق بداند و بتواند در تعقیب چه چیزی می‌باشد و خارج از حیطه تحقیق حرکت ننماید. این تحقیق بر مبنای پنج بخش می‌باشد؛ در بخش یک، کلیات قرار گرفته است. در بخش دوم اوضاع سیاسی_اجتماعی لرستان از عهد باستان تا سقوط قاجار به صورت خلاصه مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش سوم به صورت مفصل هجوم قوای مرکزی به لرستان و سیاست‌های پهلوی اول در لرستان و عملکرد حاکمان نظامی لرستان از ۱۳۱۱-۱۳۰۲ش مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش چهارم؛ بررسی شخصیت و زندگی سیاسی حاج‌علی رزم‌آرا، از آغاز تا حاکمیت لرستان و نیز عملکرد وی در لرستان مورد نظر می‌باشد. بخش پنجم به صورت توصیفی_تحلیلی به پیامدهای اقدامات رزم‌آرا در لرستان اختصاص دارد.

۱-۱۰- اهداف تحقیق:

بر پایه هدف و یا اهدافی که هر محقق برای پژوهش یا تحقیق خود در نظر می‌گیرد اصول لازم را جهت آن انجام می‌دهد (خلیلی شورینی، ۱۳۷۵: ۱۱۷-۱۱۶). از آنجا که در هر تحقیق هدف یا هدف‌هایی دنبال می‌شود لذا لازم است که در پروپوزال به این هدف یا اهداف پرداخته شود، چنانچه این تحقیق در نظر دارد اوضاع سیاسی_اجتماعی لرستان در عهد حاکمیت سپهبد رزم‌آرا بر لرستان را روشن‌تر جلوه دهد و با توجه به عملکرد او و پیامدها، اهداف زیر را مد نظر قرار دهد: ۱_ سرهنگ رزم‌آرا تحت چه شرایطی به حاکمیت لرستان منصوب شد، ۲_ آیا نبوغ سرهنگ رزم‌آرا در اجرای برنامه اصلاحی ارتش در عهد او نیز تأثیر داشت، ۳_ پیامد اقدامات اصلاحی ارتش در لرستان چگونه ارزیابی می‌شود.

۱-۱۱- پیشینه تحقیق:

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

جمع‌آوری بهترین اطلاعات و پیشینه‌های قابل دست‌یابی از مراحل اساسی فرآیند پژوهش و از تکالیف مهم پژوهشگر محسوب می‌شود. به این صورت که در ابتدای هر پژوهش، پژوهش‌گر باید آثار مختلف مربوط به موضوع پژوهش را مورد بررسی قرار داده، شواهد مرتبط با مسئله را به صورت منظم و سازمان‌یافته تنظیم نماید. این کار به پژوهش‌گر کمک می‌نماید تا با آنچه تاکنون دیگران به دست آورده‌اند، آشنا و از مسائلی که نیاز به پژوهش بیشتر دارند، آگاه شود (یگانه، ۱۳۸۹: ۵۷). یکی از مهم‌ترین وظایف محقق و پژوهشگر، بررسی پیشینه یعنی سابقه و ادبیات تحقیق است یعنی کسب آگاهی درباره تحقیقات و مطالعات قبلی (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۳۶). به‌طور کلی منظور از پیشینه‌ی تحقیق منابع به صورت کتاب یا مقاله می‌باشد که در صد سال اخیر به این موضوع اشاره یا اشاره‌هایی دارند. مؤلف در این قسمت باید از تمامی (اگر کم باشند) و یا چند نمونه (اگر زیاد باشند) نام برده و اشکال‌ها و نواقص آنها را نیز بیان نماید. تمام تحقیقات و آثاری که تا به حال به بررسی حمله قوای غرب به لرستان و فتح آن چاپ و تألیف شده است، بیشتر توصیف و به قصد محکوم کردن این حمله بوده است و در این بین سپهبد امیراحمدی و تیمسار شاه‌بختی بیشتر مورد توجه قرار گرفته‌اند و اثر و تحقیق مستقلی که به اوضاع لرستان در زمان حاکمیت سرهنگ رزم‌آرا در لرستان پرداخته و پیامدهای آن را تجزیه تحلیل نماید، تألیف نشده است. از جمله منابعی که اوضاع لرستان در عصر رضاشاه را با توجه به عملکرد ارتش بررسی کرده‌اند، می‌توان بدین آثار اشاره کرد: تألیفات رزم‌آرا؛ جغرافیای نظامی لرستان و خاطرات و اسناد، خاطرات نخستین سپهبد ایران اثر امیراحمدی، عملیات لرستان بر اساس اسناد شاه‌بختی اثر کاوه بیات و تاریخ لرستان؛ روزگار پهلوی از کودتای ۱۲۹۹ش تا نهضت ملی ایران تألیف محمدرضا والی‌زاده معجزی.

۱۲-۱- معرفی، شناخت و نقد انواع منابع:

منابع در تاریخ به سه دسته تقسیم می‌شوند؛ منابع دست اول، منابع دسته دوم و منابع تحقیقاتی، در بررسی‌های تاریخی شناخت منابع موجود و جمع‌آوری اطلاعات از منابع اولیه یا دست اول و ثانویه یا دست دوم و تحقیقی گامی اساسی برای مطالعه تاریخ است که جمع‌آوری این منابع از طریق اسناد و مدارک است. تمامی آثاری که در وقوع رویدادها یا پدیده‌ها نگاشته شده به‌عنوان منابع دست‌اول یاد می‌شود که در این خصوص می‌توان به اسناد و مدارک واقعیت‌ها، منابع مکتوب، منابع هنری، آثار باستان‌شناختی، منابع سمعی بصری و ... نام برد. منابع دست‌دوم مجموعه آثاری هستند که بعد از وقوع پدیده یا رویداد بر اساس منابع دست‌اول یا اولیه تهیه و جمع‌آوری می‌شوند مانند آثار بازسازی شده، تفاسیر نوشته شده صاحب‌نظران در زمان‌های بعد از رویداد که مبتنی بر منابع اولیه هستند (شوکت‌فدایی و خلیلی، ۱۳۸۵: ۱۴۷). فرایند نقد یکی از دستاوردهای بزرگ تاریخ بشری است که قدمتی بسیار دارد. از زمان آغاز فعالیت‌های ادبی و علمی در دوران کهن، تحلیل و بررسی این آثار شکل گرفته است به طوری که می‌توان گفت نقد پیشینه‌ای دیرینه دارد (درودی، ۱۳۹۳: ۲۲۱). به‌نوشته راوندی، نقد از نظر لغوی عبارت است از جدا کردن دینار و درهم سره از ناسره و تمیز دادن خوب از بد و از لحاظ ادبی عبارت است از تشخیص محاسن و معایب سخن و تمیز خوبی‌ها و نارسایی‌های آن و در اصطلاح اهل ادب و هنر، انتقاد در مقابل لفظ **Critique** فرانسوی قرار می‌گیرد و آن عبارت است از شرح معایب و محاسن شعر یا مقاله یا کتابی یا سنجش اثری ادبی یا هنری بر معیار یا عملی ثبت شده

است (راوندی، ۱۳۸۲: ۳۰۹/۸-۳۰۸). در واقع نقد از نوعی طلب، شناخت، ارزیابی و سنجش سرچشمه می‌گیرد که به باروری و زاینده‌گی می‌انجامد. نقد همواره نوعی به چالش کشیدن و تعرض فکری به آراء یا یافته‌های علمی فرد یا گروهی خاص است و از همین رو همواره نیازمند آمادگی و رویارویی است؛ زیرا منتقد با نشر آرای منتقدی خود، دیگران را مستقیماً و آشکارا به چالش فکری دعوت می‌کند و در عین حال نیز خود نیز پیشاپیش به میدان چالشی قدم نهاده که ممکن است مغلوب یا غالب باشد. بدین ترتیب، منتقد آگاهانه وارد گودی خطرپذیر و همراه با هزینه اجتماعی-علمی خاص می‌شود (دهقانی، ۱۳۹۰: ۱۴۷). نقد از زمره روش‌های مؤثر برای سنجش کیفیت متن و مشخص کردن نقاط قوت و ضعف اثر است. با بهره‌گیری از این امکان سودمند می‌توان فقره‌های اطلاعاتی را پالایش کرد (درودی: ۱۳۹۳: ۲۲۱). نقد خود قبل از انتقاد بسیار مهم است، ضروری است ناقد با حیطه‌ای که نقد می‌کند آشنا باشد و با پیشینه، ادبیات، اصطلاحات و اصول و مبادی آن مباحث مانوس باشد تا نقدی روشمند از موضوع ارائه دهد. ناقد باید به زبان اثر تسلط داشته باشد و دارای انگیزه، ذوقی سلیم، ذهنی کاوش‌گر، اندیشه‌ای قویم و از قدرت تحلیل و استنتاج بالایی برخوردار باشد (دهقانی، ۱۳۹۰: ۱۵۳). ناقد باید خبره، عادل و صریح باشد و انتقاد شنونده باید حق دوست و ستایش‌پسند و زودرنج و نقد‌گریز نباشد. وظیفه منتقد است که بر فهم و ارج شناسی خوانندگان بیفزاید و آنان را به‌جایی برساند که اثر را چنان که واقعا هست ببینند و ارزش آن را درک کنند حتی به آنان بیاموزد که آن را چگونه بخوانند و بدین منظور باید منتقد را مجاز بدانیم و حتی اشارات و برداشت شخصی او را به‌صورت خردمندانه به‌کار برد (راوندی، ۱۳۸۲: ۱۸/۸). در تعریف نقد تاریخی باید گفت که ارزشیابی منابع تاریخی را نقد تاریخی می‌نامند و این به دو شیوه امکان‌پذیر است؛ الف) نقد بیرونی که ماهیت منابع را ارزشیابی می‌کند. ب) نقد درونی که محتوای منابع را بررسی می‌کند. در علم منظور از نقد مجموعه اصولی است که برای روشن ساختن ارزش منابع به‌کار برده می‌شود. نقد علمی عبارت است از کشف نارسایی‌ها و مسائل مختلف مطرح شده در اظهارات و فهم کاستی‌ها و درک بهتر آن و بازسازی معنا و جنبه‌های واقعی آن (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۱۴۱). در واقع نقد بیرونی نقدی است که متن را بر مبنای روابط بیرونی آن که از عوامل خارجی پذیرفته، می‌سنجد و ارزیابی می‌کند و نقد درونی نقدی است که در آن، معیار و مبنای نقد یعنی عناصر درونی متن؛ اعم از ساختار، معنا، زبان و مانند آنها در ارتباطی متقابل، منسجم و همبسته با یکدیگرند (دهقانی، ۱۳۹۰: ۱۵۱). نقد متون عبارت از آن است که محقق از بین نسخه‌های مختلف یک اثر صورتی را که به‌نظر می‌آید بر آنچه مؤلف می‌بایست نوشته باشد از همه نزدیک‌تر است احیا کند و آن را به‌صورتی عرضه دارد که بتوان یقین نسبی حاصل کرد که اگر اصل نسخه خط مؤلف در دست نیست نسخه‌ای از آن فراهم آمده است که به‌صورت اصل نزدیک است (زرین‌کوب، ۱۳۸۱: ۱۵۳-۱۵۲). البته باید دانست که به تنهایی فن پژوهش در تاریخ کافی نیست تاریخ هدف است و پژوهش وسیله‌ای برای وصول به سطح تاریخ واقعی تنها دسترسی به اسنادی که به دقت انتخاب و با زمان و مکان تطبیق شده‌اند و یا نوع آنها مشخص شده و ارزش و اعتبارشان مورد نقد قرار گرفته است کافی نیست بلکه مورخ باید در به‌کارگیری و استخراج اطلاعات لازم از آنچه این مدارک در دسترس او می‌گذارند نیز توانایی داشته باشد. بعد از این مرحله محقق بایستی اخبار و گزارش‌های مربوط به موضوع تحقیق را دسته‌بندی و تنظیم

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

نموده و سپس تجزیه و تحلیل و به نقد آنها پردازد (فراهانی، ۱۳۸۵، مقدمه: ۱۱/۱). در واقع نقد متن قدم دیگری است که بی آن نمی‌توان دانست اصل عبارت و کلام راوی یا شاهدهی که گفته او به عنوان گواهی و سند ممکن است مورد استفاده مورخ واقع شود، چیست (زرین‌کوب، ۱۳۸۱: ۱۵۲). بیشتر آثار تاریخی چون با تعصب و برای مدح و ستایش ممدوح بوده‌اند ریشه‌یابی و نقد در این آثار انجام نشده است و با توجیحات غیر منطقی حقایق پوشیده شده است (الحسینی، ۱۳۸۶: ۲۸). تا زمان ابن‌خلدون هیچ‌کس جز او در نقد حوادث و ربط میان اسباب و مسببات یا علت و معلول به شیوه فلسفه تاریخ پیش نرفته بود (خلیلی و حالت، ۱۳۷۱، مقدمه: ۱۲۸/۱).

۱-۹-۱- منابع دست اول:

تحقیق تاریخی آرشیوی یا مبتنی بر مدرک روشی است برای بررسی منظم در اسناد و مدارک و منابع دیگری که در زمینه سؤال مورخ درباره گذشته دارای حقایقی هستند (حسن‌زاده، ۱۳۹۳: ۱۸۴). در این خصوص منابع دسته اول منابعی هستند که در زمان وقوع حادثه یا بسیار نزدیک به حادثه باشند. البته کتیبه‌ها، سفال‌ها، بناها، سکه‌ها و غیره نیز منابع دسته اول به حساب می‌آیند. برای تاریخ معاصر یا همان تاریخ شفاهی به نزد افرادی که خود و یا بستگان آنها در رأس امور سیاسی و اجتماعی بوده‌اند رفته و از آنها مصاحبه و گزارش به عمل می‌آوریم (ثواب، ۱۳۸۶: ۳۰۲). برای این نوع منابع برای پروپوزال مثال زده شده می‌توان به این منابع اشاره کرد:

۱-۹-۱-۱- «جغرافیای نظامی ایران بخش لرستان» اثر رزم‌آرا که در سال ۱۳۲۰ش توسط ستاد ارتش چاپ شد. رزم‌آرا در این اثر به صورت خلاصه دوران حاکمیت خود در لرستان و اهداف و عملکرد خود را توضیح می‌دهد. وی به زیبایی اقدامات خود، هدف و انگیزه خود را با توجه به رفتار و عادات مردم لرستان و نیز اخلاق و رفتار نظامیان را توضیح می‌دهد.

۱-۹-۱-۲- «خاطرات و اسناد رزم‌آرا» که به همت پسرش، کامبیز و کاوه بیات گردآوری شده و در تهران توسط نشر شیرازه در سال ۱۳۸۲ش به چاپ رسید. در این اثر رزم‌آرا چند صفحه را به حاکمیت خود لرستان اختصاص داده است. رزم‌آرا به مانند دیگر اثرش، جغرافیای نظامی لرستان، باز به اقدامات و اصلاحات خود به صورت خلاصه‌تری می‌پردازد و اشاره می‌کند با ادامه این اقدامات اصلاحی وضعیت لرستان رو به بهبودی نهاده است.

۱-۹-۱-۳- «خاطرات امیراحمدی» که مسائل مربوط به لرستان به صورت خاطره از منظر اولین فرمانده قوای غرب در حمله به لرستان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. این اثر در سال ۱۳۷۳ش به کوشش غلامحسین زرگری‌نژاد در تهران توسط موسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی به چاپ رسید. با توجه به اینکه وی سال‌ها در لرستان خدمت کرد و مورد اعتماد رضاخان بود و اینکه در متن امور بود بسیار مهم جلوه می‌کند. امیراحمدی در این اثر بسیاری از اقدامات و مسائل را توضیح می‌دهد و حتی در خلال اردوگشی به لرستان به مسائل کشوری نیز اشاره دارد. از نقاط ضعف این اثر، شخصیت‌محور بودن است و این نویسنده در بعضی مسائل نقش خود را بسیار پررنگ جلوه می‌دهد.

۴-۱-۹-۱- «سفرنامه خوزستان» از زبان رضاشاه پهلوی، گردآورنده فرج‌الله بهرامی، که رضاخان به چگونگی فتح خوزستان از طریق لرستان اشاره داشته و لرستان را بسیار با اهمیت از نظر مکانی و زمانی مهم و تا حدودی به این سرزمین اشاراتی دارد.

«عملیات لرستان» تألیف کاوه بیات که از روی اسناد مربوط به محمد شاه‌بختی به چاپ رسیده است که بسیار مهم می‌باشد و بر طبق اسناد وقایع لرستان در سال ۱۳۰۳ و ۱۳۰۶ش را توصیف و تبیین می‌کند.

از دیگر آثار مهم تحقیقاتی در رابطه با اقدامات و عملکرد ارتش در ایران به طور کلی و در لرستان جزئی در آغاز تا اتمام حاکمیت نظامی رزم‌آرا در این دوره می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۵-۱-۹-۱- «مقاومت شکننده؛ تاریخ تحولات اجتماعی ایران» اثر جان فوران، ترجمه احمد تدین که عصر رضاشاه و مسائل مربوط بدان را با دیدی بی‌طرفانه بررسی نموده است.^{۸۰}

۶-۱-۹-۱- «ایران بین دو انقلاب» و «تاریخ ایران مدرن» دو اثر یرواند آبراهامیان، اولی ترجمه احمد گلمحمدی و محمد ابراهیم فتاحی و لیلیایی و دومی ترجمه محمد ابراهیم فتاحی اثری بسیار وزین که تمام مسائل عصر پهلوی را به صورت کلی مورد تحلیل و نقد قرار داده است.

۷-۱-۹-۱- «ایران بین دو کودتا؛ تاریخ تحولات سیاسی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی ایران از انقراض قاجاریه تا کودتای ۲۸ مرداد» داریوش رحمانیان که علاوه بر مسائل ایران از کودتای سوم اسفند ۱۳۹۹ تا کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ش در بررسی اهداف و عملکرد رضاخان اشارات جالبی به لرستان در آن عصر دارد.

۸-۱-۹-۱- «دولت رضاشاه و نظام ایلی» احمد نقیب زاده، این اثر با توجه به بررسی نظام ایلی و زندگی عشایری در ایران از عهد صفویه به بعد و برخورد رضاخان با ایلات بسیار جالب و حاوی نقطه نظرات تحلیلی و آگاهانه‌ای است.

۹-۱-۹-۱- «شورش لرستان» سید یدالله ستوده، این اثر به چگونگی ورود لشکر غرب به خرم‌آباد بر طبق اسناد و به بررسی بسیاری از شخصیت‌ها و انساب آنها در اوایل ورود امیراحمدی به لرستان اشاره دارد.

۲-۱-۹-۱- منابع دست دوم:

منابع دسته دوم منابعی هستند که در دوره بعد از آن حادثه به رشته تحریر درآیند و تحقیقاتی هم منابعی هستند که از روی منابع دست اول به صورت کتاب یا مقاله در صد سال اخیر نوشته و چاپ گردند (ثواب، ۱۳۸۶: ۳۰۲). از منابع دست دوم که در دوره پهلوی دوم گردآوری شده و در آنها به زندگی سیاسی رزم‌آرا پرداخته و به حاکمیت رزم‌آرا و اقدامات او در لرستان اشاراتی کنند می‌توان آثار زیر را نام برد:

۱-۲-۹-۱- «گلگون‌کفنان؛ گوشه‌ای از تاریخ نظامی معاصر از عصر صفوی تا شهریور ۱۳۲۰» اثر میرحسین یکرنگیان که به تاریخ نظامی معاصر ایران پرداخته است و در بحث حمله لشکر غرب به لرستان به مراحل عملیات نظامی در لرستان می‌پردازد و رزم‌آرا را تمام کننده برای فتح لرستان با اقدامات خردمندانه معرفی می‌نماید.

۱-۲-۹-۲- «نخست وزیران ایران»، جلد اول، تألیف ابراهیم صفایی، که معرفی رزم‌آرا و زندگی سیاسی وی به می‌باشد و با بیان ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری رزم‌آرا و البته اشاره به حاکمیت رزم‌آرا در لرستان و به طور کلی در مقام ریاست

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

ستاد ارتش و نخست‌وزیری در ایران، بسیاری از حقایق و علت رفتارهای مدیرانه و عقلانیت رزم‌آرا را به‌عنوان یک مصلح ابراز می‌نماید.

۱-۲-۹-۳- «تاریخ لرستان روزگار پهلوی تا کودتای ۲۸ مرداد سال ۱۳۳۲ش» اثر محمدرضا والی‌زاده معجزی که با توجه به خاطرات و اسناد اشخاص معروف که در وقایع لرستان آن زمان حضور داشتند تألیف شده و به دوران حکومت رزم-آرا نیز به صورت توصیفی اشاره شده است. این اثر در سال ۱۳۸۲ش توسط انتشارات حروفیه در تهران چاپ شد. والی-زاده معجزی به توصیف تمام وقایع پرداخته و حاکمیت رزم‌آرا و اقدامات او را به تصویر کشیده ولی پیامد این اقدامات را بر نمی‌شمارد.

۱-۲-۹-۴- «بازیگران عصر طلایی» قسمت مربوط به امیرالحمیدی که با توجه به خاطرات و اسناد امیراحمدی توسط ابراهیم خواجه‌نوری در تهران توسط جاویدان در سال ۱۳۵۷ش تدوین شده و در آن به‌اوضاع لرستان قبل از ورود لشکر غرب و بعد از حمله امیراحمدی با توجه به خاطرات و اسناد امیراحمدی در آن زمان اشاراتی شده است.

۳-۹-۱- مجله‌ها و روزنامه‌ها:

این منابع معمولاً عبارتند از روزنامه‌های معتبر، انتشارات انجمن‌ها و جامعه‌ها، نشریه‌های علمی و فنی و اقتصادی مختلف فرهنگی یا ماهانه که توسط دانشگاه‌ها و مدارس عالی و مؤسسات مختلف از قبیل بانک‌ها و اغلب وزارت‌خانه‌ها و مؤسسات دولتی چاپ شده و در اختیار علاقه‌مندان به مطالعه و تحقیق گذارده می‌شود. این منابع معمولاً برای تهیه کنندگان گزارش‌های کوتاه و مختصر و فوری مورد استفاده است (ثوابق، ۱۳۸۵: ۹۸).

۴-۹-۱- مقاله‌ها:

مقاله‌ها نوشته‌های تحقیقاتی هستند که خلاصه و مفید و مختصر به یک موضوع طبق اصول روش تحقیق در هر رشته و تخصص و با توجه به پارادایم یا چارچوب نظری خاصی می‌پردازند و در سال‌نامه‌ها، دو فصلنامه‌ها، فصلنامه‌ها، دو ماهنامه‌ها، ماهنامه‌ها، دو هفته‌نامه‌ها، هفته‌نامه‌ها و روزنامه‌ها طبق نظر مدیرمسئولان و سردبیران و داوران به چاپ می‌رسند. مقالاتی که در عصر پهلوی دوم به چاپ رسیده و عملکرد و پیامد اقدامات ارتش را در لرستان به زیبایی نشان می‌دهد می‌توان به این مقالات اشاره نمود:

۱-۳-۹-۱- «تاریخچه فرهنگ لرستان» حسام‌الدین ضیایی، این اثر اشاراتی به لرستان بعد از ورود و حضور نیروهای ارتش در این منطقه پرداخته و به‌ویژه از نظر فرهنگی به پیامد حضور دولت مرکزی می‌پردازد.

۱-۳-۹-۲- «خرم‌آباد را بشناسیم» سیروس، نیساری، مؤلف به عمران و آبادی شهر خرم‌آباد در عهد پهلوی پرداخته که با اقدامات مفید حکومت و نقش آن در رونق خرم‌آباد بعد از حضور حکومت در آن مشهود است.

۱-۳-۹-۳- «ایل بیرانوند» محمدرضا والی‌زاده معجزی، در این مقاله به تاریخچه ایل بیرانوند پرداخته شده و در این بین به حضور حکومت مرکزی در لرستان و تأثیر آن در قبل و بعد ایل بیرانوند اشاره شده است.

۱-۹-۳-۴- "شرحی مختصر درباره تاریخ سیاسی لرستان"، حسام‌الدین ضیایی، در این مقاله تاریخ لرستان از عهد باستان تا حضور نیروهای مرکزی در این منطقه و اقدامات حکومت که منجر به آبادانی لرستان شده است به تصویر کشیده شده است.

از مقاله‌هایی که در عصر جدید با استفاده از اسناد و منابع به تحلیل درباره روند فتح لرستان و اقدامات و عملکرد و پیامد آن در لرستان پرداخته اند می‌توان به این مقالات اشاره کرد:

۱-۹-۳-۵- "رضاشاه و عشایر" کاوه بیات

۱-۹-۳-۶- "رضاشاه و تناقضات نوسازی ارتش در ایران" استفانی کرونین

۱-۹-۳-۷- "اصلاحات و سیاست‌های نوگرایی رضاشاه و تأثیر آن بر قدرت و نفوذ روحانیون در ایران" محمدرضا تخشید

۱-۹-۳-۸- "اهداف و روند سیاست فرهنگی دولت پهلوی اول برای ایلات و عشایر" نفیسه واعظ شهرستانی.

۵-۹-۱-اسناد:

این دانش از علوم کمک‌کار تاریخ است که اعراب آن را علم‌الوثائق و علم‌اشهادات‌الکتابیه نام نهاده و اروپاییان لفظ «Diplomatics» رای برای آن به کار می‌برند. اسناد به مدارکی گفته می‌شود که حاوی اطلاعات تاریخ باشد (آئینه‌وند، ۱۳۸۷: ۲۹۷). به‌عنوان مثال برای این موضوع انتخاب شده می‌توان به این مجموعه اسناد اشاره کرد: آرشیو سازمان اسناد ملی ایران، اسناد سرهنگ شاه‌بختی، گردآورنده کاوه بیات، تهران، شیرازه، ۱۳۷۳، خاطرات و اسناد، به‌کوشش کامبیز رزم‌آرا و کاوه بیات، تهران، پردیس دانش، ۱۳۹۳، مجموعه اسناد کتابخانه شخصی حاج غلامرضا محمدی سپه‌وند.

۶-۹-۱-تاریخ شفاهی:

درباره منابع تاریخ شفاهی و نقلی باید گفت به طور کلی آنها شامل همه خاطرات نانوشته، تجربیات و مسائل ناگفته رهبران و فعالان سیاسی و مجریان و برنامه ریزان و کارگزاران امور اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظامی و هم اطلاعات مهم در حوزه‌های سیاسی داخلی و خارجی است که از طریق گفت و گو و مصاحبه می‌توان به آنها دست یافت. امروزه یکی از راه‌های دستیابی به این نوع اطلاعات خاطره‌گویی و تدوین تاریخ شفاهی است (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۱۱۹-۱۱۸). طبق اشاره ثواقب: «در واقع این منابع اسنادی هستند که سینه‌به‌سینه منتقل شده یا در خاطرات مردم قرار دارند و از حافظه‌ها گرفته می‌شوند. عمده این منابع عبارتند از: داستان‌ها، افسانه‌ها، اساطیر، ضرب‌المثل‌ها، فولکور ملل، خاطره‌ها، نقل قول‌هایی که بر اساس شنیده‌هایی است که از حادثه یا پدیده‌ای نقل شده است، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها، مذاکرات و مجادلات و گفتگوهایی که درباره مسئله‌ای انجام شده؛ مثلاً از نوارهای ضبط قابل استخراج است، آداب و سنن جامعه که برای تصویر وقایع تاریخی و فرهنگی مورد استفاده قرار می‌گیرد، موسیقی، شعر، طنز و لطیفه‌هایی که بر سر زبان‌هاست (ثواقب، ۱۳۸۵: ۳۰۲). برای انجام این روش باید به‌سراغ افراد از اقوام و گروه‌ها و قشرهای مختلف رفت تا تاریخ شفاهی و نقلی را از آنها بیرون کشید (حکیم‌زاده و عبدالملکی، ۱۳۹۰: ۷۷). علاوه بر این منابع خاطرات و تاریخ

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

شفاهی که در اذهان مانده و توسط معمرین سینه‌به‌سینه به نسل‌های بعد رسیده است و اشاراتی به لرستان در عهد حاکمان نظامی به‌ویژه عصر رزم‌آرا دارند وجود دارد.

۷-۹-۱- تاریخ روایی:

در حقیقت روش روایی یکی از مهم‌ترین روش‌های تاریخ‌نگاری اسلامی و ایران بعد از اسلام است ذکر روایات مختلف درباره حوادث و اخبار تاریخی با درج سلسله اسناد به‌طور کامل یا ناقص یا بدون آن است و بدین سبب می‌توان آن را روش روایی در تاریخ‌نگاری خواند (سجادی و عالم‌زاده، ۱۳۸۵: ۳۷). با توجه به اینکه روایان در جایگاه ویژه‌ای قرار دارند. بنابراین باید به تعریف راوی و روایت بپردازیم تا هر چه بیشتر به رابطه بین مورخان محلی و روایان پی ببریم: راوی؛ کسی اطلاق می‌شود که روایات تاریخی را که یا خود شاهد وقوع آن بوده یا از دید ناظران روایت شده را در حافظه خود نگه داشته و هر جا که لازم باشد آن را روایت می‌کند. روایان تاریخ محلی افرادی شناخته شده و با غرور خاصی به سقم و صحت روایات خود کاملاً اعتماد دارند و جامعه مناطق محلی نیز برای آنها ارزش خاصی قائل است. در واقع تاریخ‌نگاری روایی نیز کم‌وبیش دارای ویژگی داستان‌نویسی و داستان‌سرایی ولی داستان واقعی است (نورایی، ۱۳۸۷: ۶۶-۶۵).

روایت؛ برای شناخت بیشتر راوی باید تعریفی از روایت را نیز یادآور شویم به خبری که راوی به ذکر آن به‌طور شفاهی می‌پردازد روایت گفته می‌شود. به‌نوشته استنفورد: «روایت معمولاً آغاز تاریخ‌نویسی یعنی ثبت اخبار بدون تحلیل و تعلیل می‌باشد. روایت، ذاتی تاریخ است. طبق دیدگاه وینه؛ رویدادهای تاریخ هیچ شکلی ندارند و به‌طور طبیعی روایتی نمی‌سازند قالب داستانی‌ای که به‌نظر می‌رسد در یک اثر تاریخی وجود دارد به‌وسیله روایت‌گر به آنها داده شده است» (استنفورد، ۱۳۸۴: ۱۶۷-۱۶۶). البته اقدام اومانست‌های ایتالیا در تاریخ‌نگاری مدرن در سده نوزدهم میلادی با تلفیق موفقیت‌آمیز کاربرد روایتی با سایر مدارک و شواهد تاریخی ایجاد شد (گیب و دیگران، ۱۳۸۵: ۴۱-۴۳). روایت شامل سه نوع می‌باشد:

– روایت موافق؛ روایتی که از طرف پیروان گروه‌های درگیر در حادثه یا واقعه‌ای معمولاً به‌صورت یک طرفه و با تعصب و خرافه‌گویی و اغراق ذکر می‌شود،

– روایت مخالف؛ روایتی که از طرف مخالفان درگیر در یک واقعه به‌صورت یک‌طرفه و برای تخریب و کم‌اهمیت جلوه دادن بازیگرانی که در یک حادثه نقش داشته‌اند؛ ذکر می‌شود،

– روایت بی‌طرف؛ به روایتی گفته می‌شود که از جمع دو روایت ذکر شده و با توجه به شناخت و نقد حادثه یا واقعه رخ داده شده با بررسی دقیق ذکر می‌شود و در آن با توجه به روایت‌های موافق و مخالف و جمع‌بندی آنها سعی بر این می‌شود که تحلیل و تعلیل به‌کار برده شود.

نتیجه‌گیری و یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری که با تعبیری دیگر مانند کلام آخر، سخن پایانی و ... از آن یاد می‌شود، آخرین قسمت پژوهش است که باید به‌گونه‌ای نوشته شود که خواننده احساس کند به پایان پژوهش رسیده است. نتیجه نقش حساس جمع‌بندی مطالب

را بر عهده دارد و عصاره پژوهش است و از درون یافته‌های آن برمی‌خیزد (ملایی‌توانی، ۱۳۹۵: ۲۰۸). در واقع کاربرد هر تحقیق برای جامعه امروزی باید یافته‌های آن باشد زیرا بدون این یافته‌ها نمی‌توان پی به مفید بردن این تحقیق برد. به-عنوان مثال نتیجه و یافته این پروپوزال را به صورت خلاصه می‌توان این گونه بیان کرد: «... بر اثر اقدامات اصلاحی رزم-آرا منطقه لرستان به مرکزیت خرم‌آباد از مناطق تحت نفوذ دولت شده و با همکاری سران ایلات و طوایف با دولت مرکزی دوره‌ای از آرامش تا زمان سقوط رضاخان را به دنبال داشت و حتی بعد از آن با بازگشت عشایر تبعیدی و ایجاد ناامنی توسط آنان به دلیل اقدامات رزم‌آرا راه به جایی نبرد و لرستان قرین آرامش شد که تا پایان عصر پهلوی اهالی این منطقه؛ عشایر و یک جانشینان، ایلیاتی و روستایی و شهری به صورت مسالمت‌آمیز در کنار هم زیستند و حتی بعد از سقوط پهلوی هم تحت تأثیر همان اقدامات و اصلاحات رزم‌آرا سطح زندگی ساکنان این منطقه به صورت بسیار متفاوت از عصر قاجار و اوایل عصر پهلوی به قوت خود باقی ماند».

منابع

- __ آئینه‌وند، صادق، علم تاریخ در گستره تمدن اسلامی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، ۱۳۸۷.
- __ ابن‌اثیر، عزالدین علی، تاریخ کامل بزرگ اسلام و ایران، جلد یکم، ترجمه عباس خلیلی و ابوالقاسم حالت، تهران، مؤسسه مطبوعات علمی، ۱۳۷۱.
- __ استنفورد، مایکل، درآمدی بر پژوهش در تاریخ، ترجمه مسعود صادقی، تهران، سمت، ۱۳۸۴.
- __ الحسینی، محمود بن ابراهیم جامی، تاریخ احمدشاهی، به تحقیق و تصحیح محمد سرور مولایی، تهران، عرفان، ۱۳۸۶.
- __ پلتو، پرتی. ژ، روش تحقیق در انسان‌شناسی، ترجمه محسن ثلاثی، تهران، علمی، ۱۳۷۵.
- __ ثواقب، جهانبخش، روش تحقیق با تأکید بر تاریخ، شیراز، نوید شیراز، ۱۳۸۵.
- __ حسن‌زاده، رمضان، روش تحقیق کاربردی، تهران، روان، چاپ دوم، ۱۳۹۳.
- __ حکیم‌زاده، فرزاد و جمال عبدالملکی، پروپوزال‌نویسی در مطالعات کیفی و کمی، تهران، جامعه‌شناسان، ۱۳۹۰.
- __ خلیلی شورینی، سیاوش، روش‌های تحقیق در علوم انسانی، تهران، یادواره کتاب، ۱۳۷۵.
- __ درودی، فریبرز، «درآمدی بر انواع نقد و کارکردهای آن»، فصلنامه نقد کتاب؛ اطلاع‌رسانی و ارتباطات، سال ۱، شماره ۳ و ۴، پاییز و زمستان، ۱۳۹۳، صص ۲۳۳-۲۲۱.
- __ دلاور، علی، مبانی نظری و عملی پژوهش در علوم انسانی، و اجتماعی، تهران، رشد، ۱۳۷۴، چاپ دوم.
- __ دلاور، علی، روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی، تهران، ویرایش، چاپ سی‌وهشتم، ۱۳۹۱.
- __ دهقانی، رضا، «چیستی نقد تاریخی»، دو فصلنامه پژوهش، سال ۳، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۰، صص ۱۷۴-۱۴۵.
- __ راوندی، مرتضی، تاریخ اجتماعی ایران، جلد یکم، تهران، نگاه، ۱۳۸۲، چاپ دوم.
- __ زرین‌کوب، عبدالحسین، تاریخ در ترازو، تهران، امیرکبیر، ۱۳۸۱، چاپ هفتم.
- __ ساعی، علی، روش تحقیق در علوم اجتماعی؛ با رهیافت عقلانیت انتقادی، تهران، سمت، ۱۳۸۶.

خلاصه روش تحقیق در تاریخ با تکیه بر یک نمونه پروپوزال تاریخی

۴. زمستان ۱۳۸۲، صص ۳۸-۱۳.
۱. شاکر، مصطفی، تاریخنگاری از عهد جاهلی تا دوره اسلامی، ترجمه مهران اسماعیلی، تاریخ در آینه پژوهش، شماره ۴، زمستان ۱۳۸۲، صص ۳۸-۱۳.
۲. شوکت فدایی، محسن و محمود خلیلی، روش‌های تحقیق در اقتصاد کشاورزی، تهران، دانشگاه پیام‌نور تهران، ۱۳۸۵.
۳. سجادی، سید صادق و هادی عالم‌زاده، تاریخ‌نگاری در اسلام، تهران، سمت، ۱۳۸۵، چاپ هفتم.
۴. ملایی توانی، علیرضا، درآمدی بر روش پژوهش در تاریخ، تهران، نی، ۱۳۸۶، چاپ دوم.
۵. گیب، همیلتون و دیگران، تاریخ‌نگاری و جامعه‌شناسی تاریخی، ترجمه هاشم آقاجری، تهران، کویر، ۱۳۸۵.
۶. عبدالرحمان خضر، عبدالعلیم، مسلمانان و نگارش تاریخ؛ پژوهشی در تاریخ‌نگاری اسلامی، تهران، سمت، ۱۳۸۹.
۷. فراهانی، حسن، روزشمار تاریخ معاصر ایران، جلد اول، تهران، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۵.
۸. میثمی، جولی اسکات، تاریخ‌نگاری فارسی، تهران، ماهی، ۱۳۹۱.
۹. میرجعفری و عاشوری‌نژاد، تاریخ‌نگاری و تحولات آن در ایران و جهان، تهران، دانشگاه پیام نور تهران، ۱۳۸۶.
۱۰. نادری، عزت‌الله و مریم سیف نراقی، روش‌های تحقیق و چگونگی ارزشیابی آن در علوم انسانی، بی‌جا، دفتر تحقیقات و انتشارات بدر، ۱۳۷۴، چاپ هشتم.
۱۱. نورایی، مرتضی، راهنمای نگارش در تاریخ؛ دستنامه‌ی تحقیق برای دانشجویان، مشهد، جهاد دانشگاهی مشهد، ۱۳۸۷.
۱۲. واسطی، شیخ عبدالحمید، راهنمای تحقیق، قم، دارالعلم، ۱۳۸۲، چاپ دوم.
۱۳. یگانه، اسد، مبانی پژوهش در روان‌شناسی و علوم تربیتی، خرم‌آباد، سیفا، ۱۳۸۹.